

Ulla Sivunen,

väitöskirjatutkija, Jyväskylän yliopiston Kielikampus / OKL

Kuva: Liisa Kallio

Suomalaista viittomakieltä käyttävien KHK-nuorten tekstikäytänteet ja oppimisympäristöjen saavutettavuus digiaikana

Johdanto

Oletko joskus miettinyt, miten kuurot ja huonokuuloiset (KHK) nuoret käyttävät eri kieliä ja millaisia heidän kieliympäristönsä ovat tämän päivän digitalisoituneessa maailmassa? Lähestyn väitöskirjatyössäni tätä aihepiiriä erityisesti sosiokulttuurisen lukutaitoperinteen (The New London Group, 1996), nuorten kieliympäristöjen ja saavutettavuuden näkökulmista.

Tutkimukseni kohderyhmästä käytetään erilaisia termejä, joista käytetyimpiä ovat 'kuulovammaiset', 'viittomakieliset', 'viittomakieltä käyttävät', 'viittomakieltä omaksuvat', 'kuurot' ja 'huonokuuloiset'. Nämä termit korostavat osaltaan eri näkökulmia ja merkitsevät osin hieman eri asioita. Tutkimukseeni osallistuneet identifioivat itsensä useimmiten kuuroiksi tai huonokuuloisiksi, minkä vuoksi käytän termejä, jotka ovat yhdenmukaisia heidän itseidentifioitumisensa kanssa. Loin tutkimuksessani suomen kieleen pohjautuvan lyhenteen KHK-nuoret, sillä vastaavaa termiä, DHH (Deaf and Hard-of-Hearing), käytetään englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa.

Suomalainen viittomakieli (svk) on pieni kotimainen vähemmistökieli, jonka asemaa säätelevät useat eri lait (ks. Viittomakielilaki 359/2015). Suomessa käytetään myös suomenruotsalaista (srvk) viittomakieltä, jonka UNESCO on luokitellut kriittisesti uhanalaiseksi kieleksi. Viitotuilla kielillä on itsenäinen kielioppinsa ja rakenteensa. Arviot viittomakieltä äidinkielenään käyttävi-

en määrästä ovat vaihdelleet noin 3000–5500 välillä (ks. Rainò, 2025; Kuurojen liitto, 2025). Monet KHK-lapset ja nuoret omaksuvat ja käyttävät viittomakieltä jo varhaisesta iästä lähtien. Kotimaisia viittomakieliä käyttävät äidinkielenään, toisena kielenään tai muutoin osana kieli-repertuaariaan niin kuurot, huonokuuloiset kuin kuulevat henkilöt esimerkiksi perhepiirinsä tai työnsä kautta. Myös monet kuurot maahanmuuttajat oppivat suomalaisen viittomakielen osana kotoutumisprosessiaan (Sivunen & Juva, 2021).

Viitotut kielet ovat visuo-gesturaalisia kieliä ja niiden käyttäjäyhteisöillä – kuurojen ja viittomakielisten yhteisöillä – on oma historiansa ja kulttuurinsa, jotka ovat muotoutuneet ajan saatossa. Kotimaisten viittomakielten ja niihin liittyvän yhteisön synnyn katsotaan ajoittuvan 1850-luvulle, jolloin Porvooseen perustettiin ensimmäinen kuurojen koulu. Koulun perusti C.O. Malm, itsekin kuuro opettaja, joka oli saanut oppinsa ja innoituksensa Tukholman Manillan kuurojen koulusta.

Viittomakielten aseman kehitys on ollut historiallisesti varsin vaihtelevaa, mutta viitotut kielet ja niitä käyttävät yhteisöt ovat aina olleet varsin marginaalisessa asemassa suomalaisessa yhteiskunnassa, kuten usein muutkin kieli- ja kulttuurivähemmistöt. Ensimmäisen kuurojen koulun perustamisen jälkeen seurasi 1900-luvun alusta vuosikymmeniä kestänyt ajanjakso, jolloin viittomakielten käyttö kouluopetuksessa kiellettiin osana kansainvälistä niin sanotun oralismin suun-

tausta (Salmi & Laakso, 2005). Viittomakielet alkoivat palata opetukseen vähitellen 1970-luvulla, kun ymmärrys viittotuista kielistä, monikielisyysdestä ja yksilön oikeuksista kehittyi. Sekä kansainväliset että kotimaiset kielitieteelliset tutkimukset ovat jo vuosikymmenten ajan osoittaneet, että viittotut kielet ovat luonnollisia ja ilmaisuvoimaisia kieliä siinä missä puhutut kieletkin.

Kotimaisilla viittomakielillä opitaan ryhmämuotoisesti pääasiassa muutamissa erityisluokissa eri puolilla Suomea. Lisäksi viittomakieltä käytetään jonkin verran yleisopetuksen luokissa ja ylemmillä koulutusasteilla, useimmiten viittomakielen tulkkauksen kautta, kun viittottua kieltä käyttävät oppilaat ja opiskelijat suorittavat opintojaan lähikouluissa ja yleisissä oppilaitoksissa osana inklusiivisen kasvatuksen ja opetuksen suunnasta (ks. Haualand ym., 2024; Selin-Grönlund ym., 2014). Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 2014 (Opetushallitus, 2016) sisältävät viittomakielisiä oppijoita koskevia oppimääriä, kuten viittomakieli ja kirjallisuus sekä suomi viittomakielisille ja ruotsi viittomakielisille (OPH).

Tutkimuksen toteutus

Laadullinen väitöstutkimukseni perustuu pääosin 25 kuuron ja huonokuuloisen, 13–28-vuotiaan nuoren ja nuoren aikuisen teemahaastatteluihin, jotka olivat toteutukseltaan monimuotoisia. Haastattelin nuoria sekä kentällä eri tapahtumissa että etänä Zoom-videoneuvottelusovelluksessa ja WhatsApp-sovellusta käyttäen sen mukaan, miten ja missä tutkimuksen osallistuja halusi toteuttaa haastattelun. Kerätty ja litteroitu kaksikielinen aineisto on laajin Suomessa koskaan kerätty aineisto tästä suomalaista viittomakieltä käyttävästä ikäryhmästä. Lisäksi käytin täydentävänä tutkimusaineistona nuorille suunnattua alkukartoituskyselyä.

Lähestyn tutkimuksen kohderyhmää intersektionaalisesti ja kieli- ja kulttuurilähtöises-

ti. Pyrin tarjoamaan uudenlaisen näkökulman KHK-nuorten tekstikäytänteisiin ja -maailmoihin, joissa viittotut kielet ovat mukana nuorten kokemusten, käsitysten ja kuvausten kautta. Tutkimukseni tavoitteena on tuoda esiin myös ne esteet, jotka vaikeuttavat monikielisten nuorten täysimääräistä osallistumista ja oppimista tutkimukseni viitekehyksessä. KHK-nuorten monenlaisissa kieliympäristöissä olevien esteiden tunnistaminen ja poistaminen on tärkeää, jotta nuorten oppimis- ja toimintaympäristöt olisivat aidosti inklusiivisia ja saavutettavia.

Tutkimuksen ensimmäisessä osassa tarkastelen nuorten mediankäyttöä ja mediaympäristöjä sosiaalisina ja kulttuurisina käytänteinä (Sivunen, 2024). Toisessa osassa tutkin KHK-nuorten kokemuksia teknologiavälitteisestä oppimisesta (engl. Technology Enhanced Learning), erityisesti etäopetuksesta (Sivunen, 2025). Näissä teknologiavälitteisissä oppimisympäristöissä (TEL) nuoret ovat käyttäneet erilaisia teknologioita, kuten videoneuvottelusovelluksia, etätulkkausta ja kuulon apuvälineitä. Tarkastelen myös nuorten käyttämää sosiaalista mediaa ja netin sosiaalisia verkkoja KHK-nuorten oppimisympäristöinä.

KHK-nuorten monikielisyys monilukutaidon viitekehyksessä

Tulokset osoittavat, että KHK-nuoret muodostavat monilukutaidon ja mediankäytön osalta heterogeenisen ryhmän, jossa on merkittäviä kielellisiä, kulttuurisia ja yksilöllisiä eroja. Aiemmissa niin kotimaisissa kuin kansainvälisissä tutkimuksissa on osoitettu, että viittomakieliset, KHK-lapset, -nuoret ja -aikuiset, ovat useimmiten monikielisiä, mikä on tullut vahvasti esille myös tutkimukseni. Tutkimukseeni osallistuneet KHK-nuoret ovat kaikki monikielisiä eri painotuksin. Erot näkyvät siinä, miten osa nuorista on kuvannut painottuneensa lukemisessaan ja kielenkäytössään enemmän viittottujen kielten puolelle ja osa taas

Tekstimaailmat

SVK-lukutaito

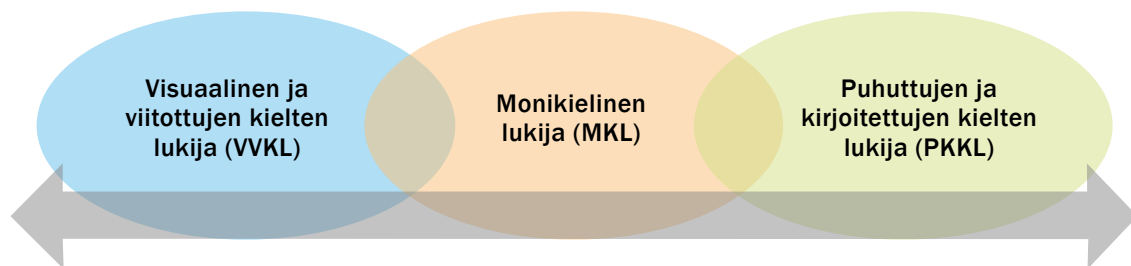
Suomen kielen lukutaito

Kuurojen lukutaidot

Monikielisyys

Viitotut kielet

Puhutut ja kirjoitetut kielet

Kuvio 1. SVK:tä käyttävien KHK-nuorten lukutaitojatkumo (Sivunen, 2024)

puhuttujen ja kirjoitettujen kielten puolelle. Samansuuntaisia tuloksia on tullut suomalaisen viittomakielen oppimistuloksia perusopetuksen 7.–9. vuosiluokilla kartoittaneessa raportissa (Huhtanen ym., 2016). Osa puolestaan kokee lukevansa ja hallitsevansa hyvin sekä kirjoitetut, puhutut että viitotut kielet. Nuorten kaksi- ja monikielisyys ja kieli-identiteettiin liittyvät piirteet vaikuttavat siten myös KHK-nuorten median käyttö- ja lukutapoihin. Nuoret voidaan luokitella karkeasti jaoteltuna kolmeen ryhmään heidän median käyttönsä, tekstikäytäntöjensä ja kieli-profiiliensa perusteella.

Nuoret lukevat verkossa monenlaisia ja monikielisiä tekstejä: kirjoitettujen kielten (suomi, englanti, muut kielet) lisäksi he lukevat suomalaisella viittomakielellä tuotettuja tekstejä (videoita) ja lisäksi usein myös muita ulkomaisia viittomakielisiä ja kansainvälistä viittomista (International Sign). Osa KHK-nuorista tarvitsee enemmän tukea, äidinkielistä ja kaksikielistä opetusta erikielisten tekstien parissa, riippuen mihin kohtaan lukutaitojatkumossa (Sivunen, 2024) he sijoittuvat.

Kaikki osallistujat kuvasivat tarvitsevänsä ja hyötyvänsä tekstityksestä eri mediasisältöjen parissa. Kuitenkin huomattava osa tutkimuksen osallistujista (Kuvion 1 PKKL-ryhmä) kuvasi tarvitsevänsä tekstitystä myös viittomakielisten mediatekstien

kanssa, sillä heidän kielitaitonsa ei ole riittävä eri aihepiireistä tuotettujen viitottujen tekstien eli videoitten lukemiseen. Viimeaikaisten Viittomakielibrometrien (Rainò, 2021 & 2025) mukaan suuri osa viittomakieltä omaksuvista ja käyttävistä lapsista ei saa viittomakielen tai viittomakielistä opetusta koulussaan, mikä osaltaan selittää nuorten usein heikomman kieli- ja lukutaidon svk:ssa.

Tutkimuksissani (Sivunen 2024 & 2025) nousi esiin, kuinka sosiaalinen media sekä sen kotimaiset ja kansainväliset verkostot tarjoavat KHK-nuorille mahdollisuuden käyttää viitottuja kieliä vapaasti. Samalla ne luovat tilan kieli-identiteetin vahvistumiselle ja vertaissuhteiden rakentumiselle. Haastateltavat kuvasivat kokemuksiaan ja tekstuaalista toimintaansa muun muassa seuraavasti:

Tykkään tosi paljon myös viittoa kansainvälisellä viittomisella. Mulle tulee aina uusia kavereita ulkomailta. (E5, alkuperäinen teksti svk:llä; Sivunen, 2024.)

Olen viittonut yksin (videoita), ja joku toinen ulkomailla näkee, että hän haluaa samanlaisen, niin hän lisää oman (video) osuutensa siihen, minkä mä olin aikaisemmin tehnyt, vaikka jostain hiihtämi-

sestä tai leikkimisestä. Mä vähän niinku leikin, esimerkiksi vaikka tulkkia, viittomakielen etätulkkia, jolla on mikkipanta päässä. Esitän siinä, vaikka että (amerikkalaisella viittomakielellä) ”I need to call”, johon toinen vastaa vaikka että ”I need to call a doctor”, johon vastaan että ”OK” ja pirautan numeroon tärkeän näköisesti ja esitän kuuntelevani ja tulkkaavani, että puhelin soi ”it’s ringing”. Tehdään tällaisia hassuja videoita. (J10, alkuperäinen teksti svk:llä; Sivunen, 2024.)

KHK-nuorten digitaaliset tilat ja verkostot viittoutuine sisältöineen ilmentävät osallisuuden kulttuuria, jossa he voivat osallistua omaehtoisesti sisältöjen tuottamiseen, jakamiseen ja omanlaiseen itseilmaisuuun ja kulttuuriseen tuottamiseen (ks. Kupiainen & Sintonen, 2009, s. 14).

Nuorten teknologiavälitteisten oppimisympäristöjen saavutettavuus ja koulutuksen inklusiivisuus

Väitöstutkimukseni toisessa osatutkimuksessa perehdyin 23 nuoren kokemuksiin ja käsityksiin teknologiavälitteisistä (TEL) oppimis- ja kieliympäristöistä ja erityisesti nuorten etäopiskelusta, jossa kartoitin heidän kokemuksiaan myös koronavuosien osalta. Tämän osatutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten kielten käyttö ja saavutettavuus toteutuvat TEL-ympäristöissä, mitkä tekijät edistävät tai estävät vuorovaikutusta ja oppimista sekä miten nuorten kieli- ja lukutaidot heijastuvat heidän kokemuksissaan. Tulokset osoittavat, että TEL-ympäristöt ovat usein osittain esteellisiä. Syitä tähän ovat muun muassa viittomakielen tai puheesta tekstiksi -tulkkauksen puuttuminen ja viittomakielentaitoisten opettajien puute.

Osa nuorista koki teknologiavälitteiset oppimisympäristöt miellyttäväksi, erityisesti silloin kun käytössä oli tulkkauspalveluita. Rinnakkais-

kieleily eli kielten joustava limittäinen käyttö myös tuki nuorten oppimista. TEL-ympäristöjen rajoitteet tuovat esiin laajempia haasteita pääsyssä viittomakielisiin ympäristöihin koulutuksen kentällä. Teknologiavälitteisyys ja etäopetus voivat entisestään vaikeuttaa ymmärtämistä ja vuorovaikutusta. Eräs nuori kuvasi haastattelussa kokemuksiaan etäopetuksesta, missä ei ollut tulkkausta eikä viittomakielentaitoista opettajaa: ”Mä aina välillä tipuin, en kuullut mitä siellä sanotaan, mä en oikein aina tiennyt, että mitä siellä tapahtuu.” (P16, alkuperäinen teksti suomalaisella viittomakielellä; Sivunen, 2025.)

Tämänkaltaiset esimerkit tutkimusaineistossa herättävät isoja kysymyksiä koulutuksen inklusiivisuudesta ja yhdenvertaisuudesta, sillä KHK-nuorten kuvaukset TEL-ympäristöistä heijastavat yleistä opetuksen tilaa ja viitottujen kielten asemaa koulumaailmassa ja koulutuksen eri asteilla. Useat nuoret kuvasivat kuormittumista esteellisissä oppimisympäristöissä, kun opetusympäristöt eivät ole aina täysin saavutettavia ja mahdollista viitottujen kielten käyttöä. Vaikka Suomen opetussuunnitelmat korostavat inklusiivisuutta ja kielitietoisuutta, opetuksen toteutus käytännön tasolla ei aina tunnista oppijoiden moninaisuutta ja heidän monikielisyttään.

Pohdinta

Internetin ja medioituneen yhteiskunnan myötä kielenkäytön ja oppimisen mahdollisuudet ovat muuttuneet radikaalisti, myös pienissä vähemmistökielissä ja -kulttuureissa. Videomuotoiset viestintämahdollisuudet ja nopeat verkkoyhteydet ovat mullistaneet tekstikäytänteitä varsinkin viitotuissa kielissä. Viitottuja tekstejä voidaan nyt lukea, jakaa ja tuottaa verkkoon käytännössä rajattomasti puhuttujen ja kirjoitettujen kielten rinnalla. Digitalisaatio on lisännyt viittomakielten näkyvyyttä ja käyttömahdollisuuksia mahdollistaen niiden omaksumisen ja oppimisen myös viitottu-

jen mediasisältöjen ja reaaliaikaisten videoyhteyksien kautta. Näin ollen KHK-nuoret hyödyntävät varsinkin vapaa-ajallaan monilukutaitojaan monenlaisissa digitaalisissa ja hybrideissä tiloissa – eri ympäristöissä, konteksteissa ja teknologisin välinein. Tutkimukseeni osallistuneiden kokemuksesta nousee viittottujen vähemmistökielten heikompi asema koulutuksen kentällä, sillä suurimmalla osalla KHK-nuorista näyttäisi olevan varsin rajalliset mahdollisuudet käyttää, oppia ja kehittää kielitaitoaan suomalaisessa viittomakielessä koulumaailmassa ja koulutuksen eri asteilla.

Kouluopetuksessa yksikielisyyttä on pidetty normina. Suomen vähemmistökielillä on yhteistä se, että ”– haasteina ovat kielten elinvoimaisuus, kielellisten oikeuksien toteutuminen ja kielten käyttömahdollisuudet” (Valtioneuvosto, 2022 s. 7). Valtioneuvoston kielipoliittinen ohjelma viittaa tässä saamen kieliiin, romanikieleen, viittomakieleen, karjalan kieliiin ja muihin kieliiin (tataari, jiddištš ja muut kuin kotoperäiset kielet). Vasta viime aikoina suomalaisen viittomakielen asema on jossain määrin vahvistunut Suomessa muun muassa viittomakielen lainsäädännöllisen tunnustamisen ja parantuneiden palveluiden ja koulutuksen myötä.

Perusopetuksen opetussuunnitelmat (Opetushallitus, 2016) sisältävät osioita ja tavoitteita, jotka koskevat viittomakielisiä ja viittomakieltä käyttäviä oppijoita. Tutkimustulokset (Sivunen, 2024) osoittavat kuitenkin, että KHK-nuorten mahdollisuudet monilukutaidon oppimiseen ja kauduvat Suomessa epätasaisesti. Tämä näkyy heidän erilaisissa kieli- ja lukutaitoprofiileissaan. Toisen osatutkimuksen (Sivunen, 2025) tuoreet havainnot tuovat esiin, että syrjivät käytänteet ovat edelleen läsnä KHK-nuorten koulutuspoluilla – niin teknologisesti tuetuissa oppimisympäristöissä kuin laajemmin suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Kielellisesti saavutettavien oppimisympäristöjen rakentaminen on keskeinen edellytys yhdenvertaisten oppimismahdolli-

suuksien edistämiseksi kaikilla koulutuksen tasoilla. KHK-nuorten monikielisyyden tukeminen ja viittomakielten arvostaminen on avain heidän yhdenvertaiseen osallisuuteensa ja kielten luontevaan käyttöön monenlaisissa oppimisympäristöissä – samalla se rikastuttaa koulumaailmaa ja avaa uusia näkökulmia kaikille.

Lähteet

- Haualand, H., Hjulstad, J., Ødemark, I. L., & Kermit, P. (2024). Where can I sign my language? A systematic literature review (2000–2019) of young people's access to sign language socialisation spaces in the Nordic countries. *Disability Studies Quarterly*, 44(1). <https://doi.org/10.18061/dsq.v44i1.8409>
- Huhtanen, M., Puukko, M., Rainö, P., Sivunen, N., & Vivolin-Karén, R. (2016). Viittomakielen oppimistulokset perusopetuksen 7.–9. vuosiluokilla 2015. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.
- Kupiainen, R. & Sintonen, S. (2009). Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus. *Gaudeamus*.
- The New London Group (1996). *A Pedagogy of Multiliteracies: Designing Social Futures*. *Harvard Educational Review*, 66(1), 60–92.
- Kuurojen liitto (2025). <https://kuurojenliitto.fi/viittomakieliset/> (Katsottu 2.8.2025)
- OPH. Viittomakieliset oppijat. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/viittomakieliset-oppijat> (Katsottu 5.8.2025)
- Rainö, P. (2021). Viittomakielibarometri 2020. Oikeusministeriö.
- Rainö, P. (2025). Viittomakielibarometri 2024. Oikeusministeriö.
- Salmi, E., Laakso, M., & Kuurojen liitto. (2005). Maahan lämpimään: Suomen viittomakielisten historia. Kuurojen liitto.
- Selin-Grönlund, P., Rainö, P., & Martikainen, L. (2014). Kuurojen ja viittomakielisten oppilaiden lukumäärä ja opetusjärjestelyt: Selvitys lukuvuoden 2013–2014 tilanteesta. Opetushallitus.
- Sivunen, U. (2025). Lived experiences of language use and (in)accessibility among multilingual deaf and hard-of-hearing adolescents and young people in technology-enhanced learning in Finland. *Deafness & Education International*, 1–27. <https://doi.org/10.1080/14643154.2025.2521094>
- Sivunen, U. (2024). Suomalaista viittomakieltä käyttävien kuurojen ja huonokuuloisten nuorten mediankäyttö ja mediaympäristöt sosiaalisina ja kulttuurisina käytänteinä. *Apples - Journal of Applied Language Studies*, 18(3), 88–115. <https://doi.org/10.47862/apples.145537>
- Sivunen, N., Juva, P., (2021). Kuurot maahanmuuttajaopiskelijat Suomen kotoutumiskoulutuksessa. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto; Kielikoulutuspolitiikan verkosto.
- Valtioneuvosto. (2022). Kielipoliittinen ohjelma: Valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvosto.
- Viittomakielilaki. (359/2015).

Tutkimuksen kotisivu

<https://www.jyu.fi/fi/hankkeet/vikhmot>

Viittomakielinen ja englanniksi tekstitetty tutkimuksen esittely Youtubessa (2022)

Bitly-linkistä

<http://bit.ly/4myvcEn>